

ÉVFORDULÓK

A győztes „kenyérmezei csata”

Tizenhat évi hadakozás után, 1479. január 26-án, Velence, Konstantinápolyban békét kötött II. Mohamed török szultánnal. Ezzel Magyarország egyedül maradt a törökökkel szemben. Már augusztusban török portyázó csapatok hatoltak be Dél-Dunántúlra Zala és Vas megyék területére. De nemcsak ezen határrészen, hanem Erdély délkeleti kapujában Havasalföldön is jelentős hadmozgás volt észlelhető kora tavasztól. Erdélynek nem volt közvetlen határa a törökökkel. Közbeékelődött a magyar hűbéresnek tekintett Havasalföld, de a vajdaság a törököknek is fizetett adót. Részt vettek a törökök erdélyi betöréseiben, de bizonyos mértékben fékeztek is a török támadásokat. Amikor magyar erőfölényt éreztek, fegyverrel szálltak szembe a törökökkel, a törökök felvonulásáról pedig rendszerint akkor is értesítették az erdélyieket, ha azoknak nem tudtak – vagy nem akartak – ellent állni. A törökök havasalföldi átvonulása általában is időt adott az erdélyi vajdáknak, hogy a tartomány védelmére felkészüljenek.

1479 júliusában Báthory István erdélyi vajda arról értesült, hogy nagy török sereg érkezett Havasalföldre és az ottani hadakkal együtt Fogaras vidékét készül megtámadni. Ezért Báthory az egész nyarat a veszélyeztetett területen töltötte. Készenlébe helyezte Erdély védelmi erőit, gondoskodott Törcsvár megerősítéséről. Segítségért fordult a délkelet-magyarországi katonai parancsnokokhoz: Kinizsi Pál temesi ispánhoz és alsó-magyarországi főkapitányhoz, a szerb despotához és a Jaksics-testvérekhez, akik évi zsoldot kaptak, és ezért kétezer huszárt kellett fegyverben tartaniuk. Időhiány miatt viszonylag kevés embert tudott összehozni Báthory, de a meglévőkkel a törökök ellen fordult.

A Szendrőn gyülekezett török sereg október 9-én a Lator folyó forrásvidékén nyíló hágón át zúdult Erdély területére. A kelneki vár alatt vezető úton érték el a Szászföld déli részét. A török csapatok vezetője Haszán – ogen Isza bég – a birodalom második legnagyobb hatalmasága volt. Vele tartott a legendás hírű Mihál bég két fia Ali és Szkender, valamint Malkocs oglu Bali bég is. Rajtuk kívül nyolc végbeli vajda jelenlétéről tudnak forrásaink. A 35-40 ezer főnyi török hadhoz csatlakozásra kényszerítették a havasalmi vajdát és hadát is, ami mintegy ötezer – nagyjából gyalogos – harcossal növelte az amúgy is tekintélyes török sereg létszámát. A török sereg elsődleges célja volt az erdélyi aranybányák kifosztása. A támadók javarésze – szokás szerint – kisebb harcértékű inkább csak gyűjtogatásra és zsákmányszerzésre, sem mint rendszeres hadműveletekre, s még kevésbé nyílt mezei csatába való helytállásra alkalmas – akindzsikból és martalócokból állott. Azonban nagyobb harcértékű csapatok is jelen voltak, mert várostromra is készültek, ágyúkat is hoztak magukkal. Így a behatolt törökök nyomasztó számbeli fölényben voltak a magyar védősereggel szemben.

Báthory István vajda – ahogy ilyen esetekben a magyar határvédelem irányítói rendszerint tenni szoktak – nem kísérletezett azzal, hogy a törököknek rögtön a betöréskor útját állja. Az elkövetkező napokban a török betörők a legnagyobb pusztítást Szászvároson és környékén végezték, s eljutottak Gyulafehérvárig. Báthory, távolról követte a támadók hadműveleteit és október 13-án látta elérkezettnek az időt arra, hogy a betolakodókkal megütközzék.

A törökök ekkor a Kenyérmezőnek (nevét valószínűleg a mellette lévő jellegzetes alakú, Kenyérhegyről kapta) nevezett síkságon a Maros-menti Alvinc falunál táboroztak. A törökök el akarták kerülni a harcot, Báthory pedig Kinizsi Pál seregének, megérkezéseit várta, amely nem érkezett meg a csata kezdetéig.

A magyar sereg hármastagolásban állt fel a csatatéren. A jobbszárnyon a szászok, mögöttük baloldalon a székelyek helyezkedtek el. Középen Báthory foglalt helyet saját bandériumával és más főúri-főpapi csapatokkal, fegyvernemüket tekintve a csatadöntő nehézlovas csapatok élén. A szárnyak előtt két-két könnyűlovas csapat haladt. Középen Báthory csapatai, mögöttük tartalékok álltak. A törökök is a magyarokéhoz hasonló formációt vettek fel. A két sereg felkészülése, mintegy három óra hosszat tartott.

Hunyadi Mátyás birodalma és hadjárata

A magyar jobbszárny támadása nyitotta meg az összecsapást. Kezdetben egyenlő esélyekkel folyt a harc. Mindkét oldalon sokan elesetek. A török balszárny erősítést kapott és szétverték a moldvaiakból és szászokból álló magyar jobbszárnyat. Kedvezőtlenül tette a csata alakulását, hogy a székelyekből álló balszárny is megingott, az életben maradtok a centrum nehézlóvasai között kerestek menedéket. Báthory a nehézlóvaságával, hat sebet kapva is kitarított. A nagy túlerővel szemben a magyar csapatok már majdnem elvéreztek. A törökök már a kezükben érezték a győzelmet. Ekkor érkezett meg a törökök baloldala felől Kinizsi serege. A már leharcolt és megtizedelt törökök ekkor kerültek harapófogóba. Kinizsi két kardot forgatott és széles rendet vágott a törökök között, Isza béget is ő vágta le. A törökök és havasalföldiek már csak a meneküléssel törődtek. Lovasságuk – akik tudtak – faképnél hagyta gyalogságukat. A menekülő lovasok sem jutottak messzire, mert minden oldalról támadták őket az erdélyi csapatok. Kinizsi csapatai szétzúzták az ellenséget, a törökök megsemmisülő vereséget szenvedtek. Kinizsi Pál által vezetett csapatok győzelemre vitték a küzdelmet.

Keves olyan ütközet található a török-magyar háborúk másfél százados történetében – beleértve a szultáni seregekkel vívott nyílt mezei ütközetek javarésztét is – amely ekkora véráldozatot követelt a győztestől és vesztéstől egyaránt, mint a kenyérmezei csata. A törökök – ide számítva a havasalföldieket is akik különösen nagy veszteségek szenvedtek, gyalogságuk csaknem teljesen megsemmisült – veszteségeit a korabeli források 30 ezer főre teszik. Örökre gyászos emlékezetű nap maradt a több ezer erdélyi magyar, szász és moldvai család számára is, mert 8-10 ezer fő – szinte egy egész hadseregnyi ember halt meg a csatában. Ez volt Mohácsig Magyarország egyik legnagyobb török-magyar ütközete a felvonult csapatok létszáma és az emberveszteségek tekintetében is.

Az erdélyi nép emlékezete évszázadokon át őrizgette és éltette a csata emlékét. Belcenc község határában a győzelem emlékére, ahol az elesett magyarok tetemét elföldelték, Báthory István kápolnát építtetett, ahol minden esztendőben, a győztes csata évfordulóján gyászbeszédet és szentmisét tartottak. A kápolnának mára még a romjai sem találhatók meg.

A kenyérmezei győztes csata emlékére a Hunyad megyei Történelmi és Régészeti Társulat Alkenyér község vasútállomása mellett 1890-ben díszes emlékművet állított.

Góg Imre